

DOI [https://doi.org/10.32405/2218-7650-8\(37\)-24-42](https://doi.org/10.32405/2218-7650-8(37)-24-42)
УДК 001.8:373.5:355.233:796.015.132

Бесарабчук Геннадій Володимирович,
заслужений тренер України з пауерліфтингу,
керівник навчально-методичного центру
забезпечення якості освіти
Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка,
Кам'янець-Подільський, Україна.
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-2733-7944>
besarabchuk@kpnpu.edu.ua

ДОСЛІДЖЕННЯ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ МОДЕЛІ УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСОМ ПОСИЛЕНОЇ ВІЙСЬКОВО-ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ УЧНІВ У ВІЙСЬКОВИХ ЛІЦЕЯХ

Анотація. У статті запропоновано та проаналізовано методологію емпіричного дослідження результативності впровадження моделі управління процесом посиленої військово-фізичної підготовки учнів у сучасних військових ліцеях із розкриттям його цілей, підходів, пріоритетів, принципів побудови, форм і методів дослідження для представлення її як цілісної педагогічної структури управління процесом посиленої військово-фізичної підготовки ліцеїстів й формування їх готовності до служби в Збройних Силах України. Розкрито готовність військового ліцеїста до служби в армії як якості особистості, структуру її інтегрованих властивостей, складові і зміст моделі управління, рівні та критерії, подано комплекс загальнонаукових методів (теоретичних, емпіричних і статистичних). В дослідженні подано концептуальний підхід, який базувався на виконанні вимог принципів соціального проектування та впровадження педагогічних технологій у практику навчальних закладів, зокрема: науково-теоретичного принципу (систематичність, відсутність протиріч та функціональна доповнюваність методології створення структури, що відображено в меті і завданнях структури нової організації роботи ліцею, оздоровчо-тренувального режиму ліцеїстів, дотримання вимог навчальних і розвивальних методик); соціально-правового принципу (запобігання створення протиріч у проектуванні та плануванні діяльності структури основним нормативно-правовим документам галузі, що відображалось в дотриманні вимог організації навчально-виховного процесу в ліцеї та під час створення його основних нормативних документів); організаційно-проектного принципу (виявлення цільової аудиторії, структури, її доцільності та корисності, створення передумов для проведення

системного аналізу освіти в ліцеї, її можливих ресурсів, потенціалу та проблем з внесенням відповідних коректив); педагогічного принципу (дотримання основних психолого-педагогічних, управлінських і фахових вимог до навчально-виховного процесу, які було враховано в ході проектування та створення педагогічної моделі з урахуванням специфіки професійної діяльності військово-педагогічних працівників ліцею).

Ключові слова: ліцеїст; управління процесом посиленої військово-фізичної підготовки; військовий ліцей; методологія емпіричного дослідження; модель управління.

1. ВСТУП / INTRODUCTION

Постановка проблеми. Сучасні соціально-економічні, духовні, інформаційно-технологічні зміни в суспільстві, активізація процесів глобалізації та євроінтеграції сприяли розбудові та реформуванню освіти України і визначили нові вимоги та пріоритети до закладів освіти, які задіяні в підготовці юнаків до служби в Збройних Силах України. Історично склалося, що в умовах соціально-економічних, культурно-духовних, технологічних трансформацій функціонування та розвиток військових ліцеїв і ліцеїв з посиленою військово-фізичною підготовкою, як закладів загальної середньої освіти, що надають своїм вихованцям освіту понад обсяг, визначений державним стандартом загальної середньої освіти, відбувається на основі вітчизняних науково-теоретичних досягнень та ідей провідних міжнародних науково-практичних шкіл. Їх діяльність будується на принципах: доступності, гуманізму, демократизму, незалежності від політичних, громадських і релігійних об'єднань, взаємозв'язку розумового, морального, фізичного і естетичного виховання; рівності умов кожного вихованця для реалізації здібностей, таланту; органічного поєднання загальнолюдських духовних цінностей з національною історією, культурою та традиціями, диференціації змісту і форм освіти, науковості, розвиваючого характеру навчання та його індивідуалізації.

Це твердження знаходить своє відображення у концептуальних положеннях реформування загальної середньої освіти й пошуку нових управлінських підходів до управління процесом посиленої військово-фізичної підготовки учнів у військових ліцеях, постає проблема створення нових методологічних підходів для емпіричного дослідження результативності впровадження моделі управління процесом посиленої військово-фізичної підготовки сучасних військових ліцеїстів на базі науково обґрунтованих теоретико-методологічних засадах маркетингового управління освітнім закладом, моніторингу якості загальної середньої освіти та якості його

діяльності, концептуальних підходів моделювання систем управління освітнім процесом, закладом освіти, якістю надання освітніх послуг в загальноосвітніх навчальних закладах та проектування їх розвитку.

Безсумнівно, означені питання перебувають у центрі уваги та потребують подальшого дослідження, особливо у контексті наукового обґрунтування теоретико-методологічних засад моделювання управління процесом посиленої військово-фізичної підготовки сучасних військових ліцеїстів пов'язане із визначенням методологічних підходів до дослідження. Окреслення методів дослідження в нашій роботі забезпечує достатню базу для здійснення теоретичних висновків, виявлення емпіричних підтверджень теоретичних припущень та оригінальних ідей щодо вирішення проблемних питань результативності впровадження моделі управління процесом посиленої військово-фізичної підготовки учнів військових ліцеїв.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У науковій літературі управління освітнім процесом, закладом освіти, її методології розглядається достатньо ґрунтовно і різноаспектно. Так, методологічні проблеми управління відображено у працях Л. Калініна, І. Лікарчук, В. Мелешко, І. Осадчого, В. Савельєва, К. Самойлика, М. Топузова та інших, які наголошують на тому, що наука управління, яка розвивається на межі різних галузей знань, дає змогу виявити, проаналізувати, розкрити їх міжгалузевий науковий взаємозв'язок і специфіку методології управління в системі методологічного знання гуманітарних наук задля здійснення раціональної науково-дослідної діяльності, обґрунтування й розроблення більш досконалих парадигм, теорій, концепцій, моделей систем, форм, методів, технологій і механізмів управління в соціальній сфері, до якої, за видовою ознакою, належить сфера освіти як складна мегасистема та її компоненти, до яких віднесено такі її цілісні складні системи, як: заклади загальної середньої освіти, система різноманітних навчальних закладів і освітніх установ, освітні та управлінські системи, процеси, явища та інші її складники, які в свою чергу є складними системами. Методологія, як базове поняття методології науки та компонента системи методологічного знання різних галузей наук, має багато визначень, які не завжди узгоджуються між собою, нерідко висвітлені дослідниками з протилежних позицій та є неоднозначно інтерпретованими [6, с. 16]. Н. Гетьманцева у її праці «Методологія наукових досліджень» розкрила зміст поняття «Методологія дослідження», трактуючи, що це є сукупність цілей, підходів, пріоритетів, принципів побудови, форм і методів дослідження [2, с. 65]. Науковці Є. Хриков, О. Адаменко, В. Курило наголошують на тому, що розробка самої методології є обґрунтуванням проекту майбутнього педагогічного дослідження. Обґрунтована та реалізована методологія дозволяє досліднику отримати нове наукове знання [4, с. 91].

Аналізуючи численні наукові публікації вченої З.Рябової щодо концептуальних підходів моделювання управління освітнім процесом, закладом освіти, кваліметричної моделі готовності керівника закладу освіти до здійснення маркетингового управління тощо, вважаємо за доцільне висвітлити її тезу про те, що система освіти буде розвиватися в необхідному напрямі тільки тоді, коли враховуватиме попит і пропозиції на освітні послуги (продукти) й орієнтуватиметься на актуальні запити споживачів освітніх послуг та стан їх задоволення [5, с. 1–2]. Як зазначає у своєму дослідженні вчена З.Рябова, проектування розглядається як цілеспрямована науково-практична діяльність для вирішення проблем шляхом передбачення, задуму, складання плану та застосування в умовах, близьких до реальних. Під педагогічним проектуванням розуміють створення моделей планованих (майбутніх) процесів, явищ тощо. До складу проекту входять конкретні моделі або модулі. Існує певний порядок їх побудови: формулювання проблеми, мети; висування ідей, що можуть сприяти вирішенню протиріч очікуваних результатів; процес апробації з моніторинговим відстеженням (безупинна діагностика, аналіз і коректування); заключний етап: узагальнення результатів, висновки. Компонентами педагогічного проектування є мета, об'єкт, суб'єкт, засоби, методи здійснення та результат. Результатом педагогічного проектування є створення проекту інноваційної освітнього моделі.

Для зміцнення обороноздатності країни Міністерство оборони України розробило й затвердило Концепцію військової кадрової політики у Збройних Силах України на період до 2020 року (наказ Міністерства оборони України № 342 від 26 червня 2017 р.), головною метою якої є створення умов для гарантованого та якісного комплектування Збройних Сил України персоналом, спроможним виконувати завдання за призначенням, і його ефективне використання [3].

Цього можливо досягти за умови реалізації сукупності принципів, напрямів, форм та методів діяльності органів військового управління, спрямованих на створення цілісної системи формування, підготовки, ефективного використання персоналу відповідно до потреб Збройних Сил України, забезпечення потреб кожної особистості, розвитку в неї стійкої мотивації до військової служби та можливості реалізації свого потенціалу під час її проходження. Опираючись на ці вимоги даного нормативного документа та інших нормативно-правових документів діяльності військового ліцею і ліцею з посиленою військово-фізичною підготовкою, ми спроектували свою педагогічну модель управління посиленою військово-фізичною підготовкою учнів у цих закладах освіти та формування їх готовності до служби в Збройних Силах України.

Зауважимо, що під час створення педагогічної моделі управління підготовкою учнів ліцею з посиленою військово-фізичною підготовкою до служби в Збройних Силах України необхідно визначити її еталонний управлінський рівень, що дозволить забезпечити її якісну реалізацію, ефективне управління та організацію освітнього процесу ліцеїстів, визначить засоби, методи, форми і зміст ефективного управління системою внутрішнього забезпечення якості освіти учнів ліцею з посиленою військово-фізичною підготовкою, створивши умови для розкриття їх здібностей та якостей, формування компетентностей та успішну реалізацію мети і завдань щодо формування їх готовності до військової служби в Збройних Силах України.

У зв'язку з цим управління підготовкою учнів військових ліцеїв і ліцеїв з посиленою військово-фізичною підготовкою й формування їх готовності до служби в Збройних Силах України, в сучасних умовах загалом, та формування їх готовності до військової служби зокрема, постає актуальним питанням побудови і реалізації системи забезпечення якості освіти у військовому ліцеї і ліцеї з посиленою військово-фізичною підготовкою (внутрішньої системи забезпечення якості освіти). Вирішення даної проблеми потребує педагогічного проектування та експертного оцінювання використання моделі управління посиленою військово-фізичною підготовкою учнів у військових ліцеях й формування їх готовності до служби в Збройних Силах України.

Зазначимо, що побудова і використання такої моделі управління є складним багатоаспектним процесом, який вимагає ґрунтовного підходу до вивчення стану досліджуваного об'єкту, визначення його ключових характеристик, виокремлення проблемних моментів, що можливо здійснити за допомогою моделювання або проектування розвитку досліджуваного об'єкта [5, с. 1–2].

2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ / AIM AND TASKS

Метою статті є висвітлення методології емпіричного дослідження результативності впровадження моделі управління процесом посиленої військово-фізичної підготовки учнів військових ліцеїв.

Відповідно до зазначеної мети у статті поставлено такі **завдання**: виявити сучасний стан розробленості проблеми управління процесом посиленої військово-фізичної підготовки учнів у військових ліцеях; дослідити теоретико-методологічні засади емпіричного дослідження результативності впровадження моделі управління процесом посиленої військово-фізичної підготовки учнів у сучасних військових ліцеях і ліцеях з посиленою військово-фізичною підготовкою; розкрити його як цілісну педагогічну структуру управління процесом посиленої військово-фізичної підготовки ліцеїстів й формування їх готовності до служби в Збройних Силах України; дослідити

готовність ліцеїста до служби в Збройних Силах України, структуру її інтегрованих властивостей, рівні та критерії як структурних складових і змісту моделі управління процесом посиленої військово-фізичної підготовки учнів у військових ліцеях; розкрити комплекс методичного інструментарію для проведення дослідження (загальнонаукові методи: теоретичні, емпіричні і статистичні); запропонувати новий концептуальний підхід, який базувався на виконанні вимог принципів соціального проектування та впровадження педагогічних технологій у практику військового ліцею.

3. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ / THE THEORETICAL BACKGROUNDS

Особливого значення в нашому дослідженні набуває проблема утворення і використання ефективної моделі управління посиленою військово-фізичною підготовкою учнів у військових ліцеях і ліцеях з посиленою військово-фізичною підготовкою й формування їх готовності до служби в Збройних Силах України з визначенням відповідних педагогічних умов її використання. Модель відображає процес формування цілісної педагогічної системи управління процесом посиленої військово-фізичної підготовки учнів військового ліцею й формування їх готовності до служби в Збройних Силах України і складається з: конкретизованої проблеми і мети; об'єкту і суб'єкту; чотирьох взаємопов'язаних і взаємообумовлених модулів (науково-концептуальний, структурно-управлінський, змістово-технологічний і контрольно-регуляторний) і запланованого результату. Модель конкретизує проблему, яку вирішує суб'єкт дослідження під час формування цілісної педагогічної системи управління процесом посиленої військово-фізичної підготовки учнів у військовому ліцеї й формування їх готовності до служби в Збройних Силах України.

Теоретичними основами дослідження стали праці провідних представників наукових напрямів, проблематика яких корелює такі питання:

- *концептуальні засади наукової проблематики щодо особливостей підготовки юнаків до служби в Збройних Силах України та її проведення в сучасних умовах* (В. Дем'янишина, І. Ільницького, А. Окопного, С. Пахарєва, С. Федоренка та інших);
- *різновидів готовності юнаків до військової служби* (В. Третьякова, М. Томчука, В. Івашковського, В. Фарфоровського, С. Кубіцького, Г. Костюка, В. Шадрикова та інших);
- *методологічні проблеми управління* (Л. Калініної, І. Лікарчука, В. Мелешка, І. Осадчого, В. Савельєва, К. Самойлика, М. Топузова та інших);
- *підготовка до управління освітніми закладами різного типу* (І. Кучинської, С. Пахарєва, А. Подзігуна, Б. Гаєвського та інших);

- питання маркетингового управління освітнім закладом, моніторингу якості загальної середньої освіти та якості його діяльності, концептуальних підходів моделювання систем управління освітнім процесом, закладом освіти, якістю надання освітніх послуг в загальноосвітніх навчальних закладах, проектування їх розвитку (Г. Єльнікової, З. Рябової, Т. Лукіної, І. Ситар, О. Кулик, О. Радиш та інших);
- розроблення методології як обґрунтування проекту майбутнього педагогічного дослідження (Н. Гетьманцева, Є. Хрикова, О. Адаменко, В. Курило та інших);
- питання психології управління в контексті засвоєння знань та формування розумових умінь (П. Гальперіна, В. Ляудіса, Н. Тализіної та інших);
- розгляд навчання в контексті управління (С. Архангельського, Ю. Бабанського, В. Давиденко, Є. Ігнатєвої, Б. Єсіпова, Ю. Машбиця, С. Копилової, Т. Шамової, В. Якуніна та інших).

Обґрунтування методології емпіричного дослідження результативності впровадження моделі управління процесом посиленої військово-фізичної підготовки учнів у військовому ліцеї та формування їх готовності до служби в Збройних Силах України ґрунтувалось на аналізі наукової літератури, що стало основою організації констатувального етапу експерименту.

Відтак, можна стверджувати, що управління процесом посиленої військово-фізичної підготовки учнів військового ліцею базується на загально прийнятому понятті управління соціально-педагогічними системами і реалізується через суб'єкт-об'єктні відносини як комплекс стійких взаємозв'язків та взаємодій людей у процесі управлінського впливу, що створює дві структурні складові: суб'єкт управління та об'єкт управління. Процес управління реалізується через інформацію, яка містить засоби, методи, форми і зміст ефективного управління процесом посиленої військово-фізичної підготовки учнів у військовому ліцеї та відображає зв'язки між структурними компонентами (модулями: науково-концептуальним, структурно-управлінським, змістово-технологічним і контрольньо-регуляторним) цієї соціально-педагогічної системи.

4. МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ / RESEARCH METHODS

Для вирішення поставленої мети використано комплекс загальнонаукових, спеціальних методів, зокрема: аналіз і синтез, порівняння, класифікація, систематизація – для визначення наукових підходів, принципів, понятійно-категоріального апарату дослідження, вивчення стану управління процесом посиленої військово-фізичної підготовки учнів у військових ліцеях; моделювання – з метою розроблення моделі управління процесом посиленої військово-фізичної підготовки учнів у військовому ліцеї та формування їх

готовності до служби в Збройних Силах України; діагностичні, праксиметричні, педагогічний експеримент, статистичні методи, які забезпечили можливість досліджувати проблему системно, у комплексі провідних взаємозв'язків та взаємозалежностей для визначення рівнів управління процесом посиленої військово-фізичної підготовки учнів у військових ліцеях та рівнів готовності учнів до служби в Збройних Силах України.

З'ясовано, що під готовністю найчастіше розуміється сукупність здібностей, настановлення, інтегральна якість, складне особистісне утворення, синтез властивостей особистості, зумовлені її стійкими особливостями. Готовність включає потреби, позитивне ставлення до певного виду діяльності, відповідні здібності, мотиви, знання, вміння і навички. Готовність до служби в армії тлумачиться науковцями як система потреб, мотивів, мети, що спонукають юнаків до військової служби; сукупність професійно-важливих якостей, необхідних для військової діяльності, загальних та елементарних здібностей; регулятор діяльності, що забезпечує включення індивіда до її виконання. Обов'язковим елементом готовності до служби в армії є сукупність якостей, найбільш вагомими з-поміж яких є: хоробрість, мужність, наполегливість, цілеспрямованість, дисциплінованість, сміливість, колективізм, товариськість, взаємодопомога, патріотизм, обов'язок перед країною, відповідальність та ін. Велику значущість у структурі готовності до служби в армії належить фізичному розвитку, руховій активності. Визначено структурні компоненти (когнітивний, емоційно-ціннісний, діяльнісний), критерії (знання, уявлення; ставлення, цінності; вміння і навички), показники (уявлення про службу в армії, знання сутності фізичної підготовки, розуміння важливості служби в армії; ставлення до військової служби, ціннісні орієнтації у галузі фізичної культури і спорту; вміння і навички, пов'язані з військовою службою, володіння техніко-тактичними вміннями самостійного виконання фізичних вправ), рівні (низький, середній, вище середнього і високий) готовності учнів військово-фізичних ліцеїв до служби в армії.

Дослідження проводилося на базі Кам'янець-Подільського ліцею з посиленою військово-фізичною підготовкою, Хмельницької області; Військового ліцею імені Івана Богуна м. Київ; Шепетівського НВК № 3 у складі «Загальноосвітня школа I–III ступенів імені Н. Рибачка та ліцей з посиленою військово-фізичною підготовкою», Хмельницької області. Дослідженням було охоплено 200 учнів 10–11 класів.

5. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ / RESEARCH RESULTS

За роки незалежності в Україні виникла необхідність створення мережі нових типів спеціалізованих (профільних) закладів загальної середньої освіти – військових ліцеїв і ліцеїв з посиленою військово-фізичною підготовкою, що в

свою чергу, створило вимоги ще й їх якісного й ефективного управління та функціонування. У дослідженні особливого значення набуває проблема утворення і використання ефективної моделі управління посиленою військово-фізичною підготовкою учнів у військових ліцеях і ліцеях з посиленою військово-фізичною підготовкою й формування їх готовності до служби в Збройних Силах України з визначенням відповідних педагогічних умов її використання. Це передбачало виявлення сучасного стану розробленості проблеми управління процесом посиленої військово-фізичної підготовки учнів у військових ліцеях і ліцеях з посиленою військово-фізичною підготовкою з визначенням відповідних організаційно-педагогічних, програмно-нормативних складових, змісту і функцій, педагогічних умов; визначення структурних компонентів, критеріїв, показників і рівнів готовності учнів військових ліцеїв до служби в армії за допомогою комплексу методичного інструментарію для проведення дослідження.

В основі методології емпіричного дослідження результативності впровадження моделі управління процесом посиленої військово-фізичної підготовки сучасних військових ліцеїстів для досягнення поставленої мети і вирішення завдань нами було застосовано комплекс загальнонаукових методів, зокрема: *теоретичні методи*: аналіз, синтез, порівняння, класифікація, систематизація – для визначення наукових підходів, принципів, понятійно-категоріального апарату дослідження, вивчення стану управління процесом посиленої військово-фізичної підготовки учнів у військових ліцеях; моделювання – з метою розроблення моделі управління процесом посиленої військово-фізичної підготовки учнів у військовому ліцеї та формування їх готовності до служби в Збройних Силах України; *емпіричні методи*: діагностичні (анкетування, опитування, ранжування, бесіди, педагогічне спостереження, хронометрування, тестування); праксиметричні (аналіз та узагальнення результатів управління процесом посиленої військово-фізичної підготовки учнів у військових ліцеях із врахуванням сучасних освітніх управлінських вимог, підбору підходів, принципів і компонентів формування готовності учнів у військових ліцеях до служби в Збройних Силах України) – забезпечили можливість досліджувати проблему системно, у комплексі провідних взаємозв'язків та взаємозалежностей для визначення рівнів управління процесом посиленої військово-фізичної підготовки учнів у військових ліцеях та рівнів готовності учнів до служби в Збройних Силах України; педагогічний експеримент (констатувальний і формувальний етапи) для перевірки ефективності розробленої моделі управління процесом посиленої військово-фізичної підготовки учнів у військових ліцеях та формування їх готовності до служби в Збройних Силах України); *статистичні методи*: метод математичної статистики (обробка експериментальних даних,

аналіз результатів дослідження). Виходячи з теорії тестів, усі фізичні вправи, які ми використовували, відповідали критеріям стандартизації надійності, інформативності та об'єктивності. Надійність використаних текстів перевірялася методом повторного тестування. Оцінка надійності тестів проводилася відповідно до прийнятої в спорті схеми: 0,95–0,99 – «відмінна надійність»; 0,9–0,94 – «добра»; 0,8–0,89 – «допустима»; 0,7–0,79 – «погана»; 0,6–0,69 – «сумнівна».

Для визначення рівня розвитку рухових здібностей учнів військового ліцею використовувався комплекс (батарея) тестів. На підставі отриманих результатів визначалися рівні фізичної готовності учнів військового ліцею до служби в армії за такими показниками, як: рівень рухової готовності; рівень функціональної готовності; рівень тілесної готовності.

Для визначення рівня рухової готовності використовувалися такі тести: для визначення швидкісних здібностей: біг на 30 м з ходу; біг на 100 м; 5-секундний біг на місці; для визначення силових здібностей: динамометрія правої кисті; динамометрія лівої кисті; станова сила; вис на зігнутих руках; для визначення рівня розвитку витривалості: 6-хв. біг на максимальну відстань; для визначення рівня розвитку гнучкості: викрут мірної лінійки за спину; нахил уперед з положення сидячи; для визначення координаційних здібностей: човниковий біг 3x10 м з перенесенням предмету; три перекиди вперед; для визначення рівня розвитку швидкісно-силових здібностей: метання набивного м'яча з положення сидячи; стрибок у довжину з місця; метання тенісного м'яча на відстань ведучою рукою; метання тенісного м'яча на відстань неведучою рукою.

Для визначення рівня функціональної готовності використовувалися такі тести: працездатності серцево-судинної системи: проба Руф'є (індекс); індекс Робінсона; функціональних можливостей дихальної системи: проба Штанге; проба Генчі. Для визначення рівня тілесної готовності використовувалися тести: довжина тіла, маса тіла, обвід грудної клітки.

Статистична обробка матеріалу проводилася методами статистичного аналізу, які забезпечували об'єктивні виміри, подані як у кількісній шкалі (шкала зв'язків), так і в якісній шкалі (номінальна шкала) з числом градації. Кількісні вимірювання вираховувалися за такими статистичними характеристиками: середнє арифметичне (M_x), стандартне відхилення (S_x), стандартна похибка вибіркового середнього (S_{Mx}). Допустимі межі для M залежно від об'єму вибірки розраховувалися за формулами: (M_x), (S_x), (S_{Mx}) з числом градації $k \geq 2$. Констатація проводилася за загальноприйнятою методикою і передбачала визначення часових характеристик навантаження, відпочинку, тривалості виконання вправ.

В ході емпіричного дослідження нами було проведено перевірку результативності впровадження розробленої моделі управління процесом посиленої військово-фізичної підготовки учнів у військових ліцеях та формування їх готовності до служби в Збройних Силах України. Також було проведено аналіз програм з фізичної культури, що використовуються у військових ліцеях і ліцеях з посиленою військово-фізичною підготовкою, який засвідчив, що їх зміст базується на: змісту програм з фізичної культури для 10–11 класів загальноосвітніх навчальних закладів – рівень стандарту, профільний рівень (Перелік навчальних програм для учнів закладів загальної середньої освіти III ступеня (затверджені наказами МОН України від 23.10.2017 р. № 1407 та від 24.11.2017 р. № 1539); на змісті програми з допризовної підготовки юнаків «Захист Вітчизни» 10–11 класів – рівень стандарту, профільний рівень; на змісті Наставови з фізичної підготовки (НФП); на змісті Державних вимог до навчальних програм з фізичного виховання в процесі освіти; на змісті Типової освітньої програми закладів загальної середньої освіти III ступеня.

Згідно зі змістом «Освітньої програми військового ліцею (ліцею з посиленою військово-фізичною підготовкою)» і «Робочим навчальним планом військового ліцею (ліцею з посиленою військово-фізичною підготовкою)», уроки фізичної культури входять до інваріантної частини плану (4 години на тиждень), а також до варіативної (через вибірково-обов'язкові предмети, на які відводиться 1 година на тиждень). Для посилення індивідуальної роботи з ліцеїстами при проведенні занять з фізичної культури класи поділяються на групи. Таким чином, зміст програм з фізичного виховання учнів у військовому ліцеї спрямований на формування в учнів знань та безпосереднього залучення їх до занять фізичною культурою (уроки, вибірково-обов'язкові предмети, спортивні секції з різних видів спорту, масові фізкультурно-оздоровчі та спортивні заходи, форми самостійної роботи).

Аналіз та узагальнення даних за всіма напрямками констатації дали змогу визначити чотири рівні сформованості у ліцеїстів готовності до служби в армії: високий, вище середнього, середній, низький.

Таблиця 1

Рівні сформованості в ліцеїстів готовності до військової служби, %

Рівні	Кількість	
	Абсолютні числа	%
Високий	20	10,0
Вище середнього	50	25,0
Середній	70	35,0
Низький	60	30,0
Разом:	200	100,0

Як видно з таблиці, найбільша кількість ліцеїстів, які брали участь у констатувальному етапі експерименту, перебувала на середньому рівні готовності до служби в армії. Досить великою за наповнюваністю була група учнів, яка відповідала низькому рівню сформованості досліджуваних властивостей. Характерною ознакою цих ліцеїстів було те, що на більшість запитань вони давали негативні відповіді або, частіше, зовсім утримувалися від відповіді; у них проявлялося чітко негативне ставлення як до занять фізичною культурою, так і до служби в армії загалом. За даними сукупної діагностики за всіма визначеними нами показниками до високого рівня змогли віднести лише 20 ліцеїстів, що дорівнювало 10% від загальної їх кількості. Невеликою виявилася і група ліцеїстів, які за результатами констатації були віднесені до вище середнього рівня сформованості готовності до служби в армії.

Отже, одержані в процесі констатації результати стали свідченням того, що в ліцеї надається недостатня увага використанню фізичної культури для формування в ліцеїстів готовності до військової служби. Переважна більшість із них не тільки не володіє належними знаннями, не має значущих для захисника Вітчизни емоційних ставлень і поцінувань, а й не володіє відповідними фізичними вміннями і навичками.

Після завершення формувального етапу експерименту проводилися заключні зрізи, які за методикою були аналогічними тим, що проводилися на етапі констатації. У результаті проведеного нами формувального етапу експерименту та після його завершення у рівнях сформованості в учнів експериментальної групи готовності до служби в армії відбулися позитивні зрушення. Особливо це було помітно щодо високого рівня, чисельність якого в 10-х класах збільшилася на 45% ліцеїстів, а в 11-х класах – на 50,5% ліцеїстів. Ці ліцеїсти володіли ґрунтовними знаннями за всіма визначеними нами показниками, демонстрували позитивні емоційні ставлення до військової служби, фізичної культури, докладали зусиль для свого фізичного вдосконалення, виявляли необхідні особистісні якості. Більш як на половину в експериментальній групі зменшилася кількість ліцеїстів, які відповідала середньому рівню сформованості готовності до служби в армії. Позитивним вважаємо той факт, що на низькому рівні залишилася незначна кількість ліцеїстів – у 10-х класах вона становила 4,5%, а в 11-х класах – 3,5%.

У контрольній групі, де навчально-виховний процес відбувався за традиційною методикою, подібних зрушень не спостерігалось.

Порівняння результатів констатувального та формувального етапів експерименту дало змогу простежити динаміку рівнів сформованості в учнів експериментальної і контрольної груп військового ліцею готовності до служби в армії.

В експериментальній групі ця динаміка становила: для високого рівня – $57,5-10,0 = +47,5$; для рівня вище середнього – $25,5-24,5 = +1$; для середнього рівня – $13,0-28,0 = -15,0$; для низького рівня – $4,0-28,0 = -24,0$.

У контрольній групі динаміка мала такий вигляд: для високого рівня – $15,0-10,0 = +5,0$; для рівня вище середнього – $20,0-25,5 = -5,5$; для середнього рівня – $35,0-34,5 = +0,5$; для низького рівня – $30,0-30,0 = 0$.

Зважаючи на сформульоване нами визначення сутності готовності до служби в армії як інтегративного особистісного утворення, що включає знання в галузі військової служби, ціннісне ставлення до обов'язків захисника Вітчизни і власного фізичного вдосконалення як передумови їх належного виконання, що набувають втілення у відповідній діяльності, виокремили в його структурі три взаємопов'язані компоненти: когнітивний (знання, уявлення), емоційно-ціннісний (ставлення, цінності) і діяльнісний (уміння і навички). Критерії були ідентичними змісту наведених компонентів і характеризувалися сукупністю відповідних показників. До показників критеріїв знання, уявлення відносили: уявлення про службу в армії, знання сутності фізичної підготовки, розуміння важливості служби в армії. До показників критеріїв ставлення, цінності належали: ставлення до військової служби, ціннісні орієнтації у галузі фізичної культури і спорту. Показниками критеріїв уміння і навички вважали: вміння і навички, пов'язані з військовою службою, а саме: володіння техніко-тактичними вміннями самостійного виконання фізичних вправ. Результати цих спостережень показали, що між показниками когнітивного, емоційно-ціннісного та діяльнісного компонентів існують певні розбіжності. Наявні в ліцеїстів знання далеко не завжди відповідають їх діям і вчинкам; виявленні негативні ставлення до військової служби, фізичного виховання, якостей військовослужбовця підтверджуються низькою успішністю і поганою поведінкою, конфліктністю взаємовідносин з іншими ліцеїстами.

Під час проведення емпіричного дослідження нами використовувалося анкетування серед учнів військових ліцеїв, яке передбачало надання відповідей на перелік запитань чи вибір із запропонованих можливих варіантів відповідей, серед яких вони мали вибрати той, який найбільшою мірою відповідав їхнім переконанням, уявленням, настановленням. Анкетування стосувалося свідомого ставлення до військової служби, їх готовності до служби в Збройних Силах України, причин винайдення можливостей ухилитися від неї; питання фізкультурно-спортивної діяльності військового ліцеїста та впливу факторів та її ролі в підготовці до служби в Збройних Силах України тощо. Ліцеїстам також пропонувалося проранжувати якості (патріотизм, громадський обов'язок, відповідальність, чесність, відданість, дисциплінованість, цілеспрямованість, рішучість, толерантність, принциповість, товарицькість) за такими позиціями:

«наявність у самого себе», «бажання мати», «цінування в інших». В результаті ми здійснили ранжування якостей, необхідних військовослужбовцю (%).

Таблиця 2

Ранжування ліцеїстами якостей, необхідних військовослужбовцю, %

Якості:	Наявність у самого себе	Бажання мати	Цінування в інших
Товариськість	17,0	21,0	32,0
Патріотизм	12,0	15,0	25,0
Принциповість	11,0	16,0	19,0
Дисциплінованість	11,0	15,0	24,0
Відповідальність	10,0	20,0	27,0
Громадський обов'язок	10,0	10,0	11,0
Цілеспрямованість	9,0	15,0	18,0
Толерантність	9,0	21,0	39,0
Чесність	9,0	13,0	36,0
Рішучість	8,0	35,0	37,0
Відданість	6,0	6,0	9,0

Як засвідчують наведені дані, найвищий ранг за показником «наявність у себе» одержала така якість, як «товариськість», якій надало перевагу 17% ліцеїстів, найнижчий ранг – «відданість» (6% ліцеїстів). Інші якості посіли проміжні ранги. За результатами самооцінки такі важливі для сучасного військовослужбовця якості, як патріотизм, принциповість, дисциплінованість, громадянський обов'язок, цілеспрямованість, відповідальність, чесність, патріотизм, принциповість, толерантність, рішучість властиві незначній кількості ліцеїстів, охоплених констатацією. Деяко вищими за всіма позиціями виявилися результати за показником «бажаю мати». Найвищий ранг бажаності посіла «рішучість», найнижчий, як і за попереднім показником, – «відданість». Не мала високої цінності остання якість і в інших. Найбільше в інших людях ліцеїсти поцінують «толерантність», «чесність», «рішучість», «товариськість».

Таким чином, розроблена та апробована нами модель управління процесом посиленої військово-фізичної підготовки учнів у військовому ліцеї та формування їх готовності до служби в Збройних Силах України довела свою правомірність і доцільність.

6. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ / CONCLUSIONS AND PROSPECTS FOR FURTHER RESEARCH

1. Отже, відповідно до програми і завдань дослідження ми провели констатувальний етап експерименту, в ході якого було виявлено, що найбільша кількість ліцеїстів (35%) перебуває на середньому рівні готовності до служби в армії; великий їх відсоток (30%) належить до низького рівня сформованості

досліджуваних властивостей. За даними сукупної діагностики за всіма визначеними нами показниками до високого рівня віднесено 10% ліцеїстів від загальної їх кількості і 25% ліцеїстів – до вище середнього рівня сформованості готовності до служби в армії. Таким чином, одержані в процесі констатації результати стали свідченням того, що в освітніх закладах надається недостатня увага використанню фізичної культури для формування в ліцеїстів готовності до військової служби. Переважна більшість із них не тільки не володіє належними знаннями, не має значущих для захисника Вітчизни емоційних ставлень і поцінувань, а й не володіє відповідними фізичними вміннями і навичками. Результати констатувального етапу експерименту засвідчують, що заявлена нами проблема дослідження потребує коригування, визначення педагогічних умов, які сприяли б подоланню виявлених недоліків, насичення змісту, форм і методів формування в учнів військово-фізичних ліцеїв готовності до служби в армії.

2. Внаслідок проведеної нами роботи в експериментальній групі помітно поліпшилося ставлення до служби в армії, збільшилася кількість учнів, які звертаються до обговорення питань, пов'язаних з цією діяльністю в майбутньому. Отримані дані показали, що сформована протягом періоду проведення експериментальної роботи в ліцеї система виконання домашніх завдань з фізичної культури дала позитивні результати як у рівнях ставлення ліцеїстів до виконання домашніх завдань, так і в формуванні в них готовності до військової служби в армії. Отже, можна твердити, що розроблені й запроваджені нами педагогічні умови позитивно вплинули на ставлення ліцеїстів експериментальної групи до служби в армії, усвідомлення ними значущості фізичного розвитку для успішності такої діяльності. У контрольній групі результати заключних зрізів за цим напрямом не мали суттєвих відмінностей від тих, що були отримані у процесі констатації.

3. Суттєвих позитивних зрушень зазнала когнітивна сфера готовності ліцеїстів експериментальної групи до служби в армії. Свідченням цього були повні правильні відповіді ліцеїстів (57%) на запитання, які стосувалися поняття здоров'я, розуміння його значущості для повноцінного життя людини і виконання нею свого обов'язку перед країною – служби в її Збройних Силах.

4. Аналіз результатів заключних зрізів показав, що знання ліцеїстів експериментальної групи з фізичної культури після завершення формування етапу експерименту покращилися.

5. Таким чином, отримано позитивні результати щодо методології емпіричного дослідження впровадження моделі управління процесом посиленої військово-фізичної підготовки сучасних військових ліцеїстів та формування їх готовності до служби в Збройних Силах України, яка довела свою ефективність, правомірність й доцільність.

Перспективи подальших досліджень. Для продовження наукового дослідження передбачається подальша розробка та удосконалення програмного та навчально-методичного забезпечення моделі управління процесом посиленої військово-фізичної підготовки учнів військового ліцею й формування їх готовності до служби в Збройних Силах України.

7. СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ / REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

- [1] В. М. Алфімов, «Ліцей сьогодні і завтра», *Рідна школа*, № 11, с. 82–85, 1991.
- [2] Н. Д. Гетьманцева, *Методологія наукових досліджень*. Київ, Україна: КНЕУ, 2009, с. 65.
- [3] Міністерство оборони України. (2017, Черв. 26). *Наказ № 342 «Концепція військової кадрової політики у Збройних Силах України на період до 2020 року»*. [Електронний ресурс]. Доступно: <http://www.mil.gov.ua/diyalnist/kadrova-politika/konczepczija-kadrovoi-politiki-v-zbrojnih-silah-ukraini/>.
- [4] *Методологічні засади педагогічного дослідження* / Є. М. Хриков, О. В. Адаменко, В. С. Курило та ін.; В. С. Курило, Ред. Луганськ, Україна: Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2013, с. 91.
- [5] З. Рябова, «Проектування та оцінювання моделі управління підготовкою фахівців з педагогіки вищої школи в умовах заочної форми навчання», *Теорія та методика управління освітою: електронне наук. фахове вид.*, вип. 3(14), с. 1–2, 2014.
- [6] *Управління загальноосвітніми навчальними закладами як активними системами: моделі та механізми* / Л. Калініна, В. Мелешко, І. Осадчий, Л. Паращенко, М. Топузов; Л. Калініної, Ред. Київ, Україна: Педагогічна думка, 2018, с. 16.

RESEARCH OF IMPLEMENTATION OF THE MODEL OF MANAGEMENT OF THE PROCESS OF ENHANCED MILITARY AND PHYSICAL TRAINING OF MASTERS IN MILITARY LITERS

Hennadii Besarabchuk,

Honored Coach of Ukraine

on Powerlifting, Head of

Educational and Methodical Center

for Quality Assurance

in Education Kamianets-Podilskyi

Ivan Ohienko National University.

Kamianets-Podilskyi, Ukraine.

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-2733-7944>

besarabchuk@kpnu.edu.ua

Abstract. The article presents and analyzes the methodology of the empirical research of the effectiveness of the implementation of the model of the management of the process of intensified military-physical training of students in modern military lyceums with the disclosure of its goals, approaches, priorities, principles of construction, forms and methods of research for its presentation as a holistic pedagogical structure of the management of the intensified military process.-physical training of lyceum students and formation of their readiness for service in the Armed Forces of Ukraine. The readiness of military lyceum to serve in the army as a personality, structure of its integrated properties, components and contents of the model of management, levels and criteria, and a set of general scientific methods (theoretical, empirical and statistical) are presented. The study presents a conceptual approach based on the implementation of the requirements of the principles of social designing and the introduction of pedagogical technologies into the practice of educational institutions, in particular: the scientific and theoretical principle (systematic absence of contradictions and functional complementarily of the methodology of creating a structure reflected in the purpose and objectives of the structure of the new organization work of lyceum, health-training regimen of lyceum students, observance of requirements of educational and developmental techniques); socio-legal principle (preventing contradictions in the design and planning of the structure of the main regulatory legal documents of the industry, reflected in compliance with the requirements of the organization of the educational process in the Lyceum and when creating its main normative documents); Organizational and project principle (identification of target audience, structure, expediency and utility, creation of preconditions for systematic analysis of education in lyceum, its possible resources, potential and problems with making corrections); pedagogical principle (adherence to the basic psychological and pedagogical, managerial and professional requirements for the educational process, which was taken into account during the design and creation of a pedagogical model taking into account the specifics of the professional activity of the military-pedagogical staff of the Lyceum).

Key words: lyceum; management of the process of intensified military-physical training; military lyceum; methodology of empirical research; management model.

ИССЛЕДОВАНИЕ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТИ ВНЕДРЕНИЯ МОДЕЛИ УПРАВЛЕНИЯ ПРОЦЕССОМ УСИЛЕННОЙ ВОЕННО-ФИЗИЧЕСКОЙ ПОДГОТОВКОЙ УЧАЩИХСЯ В ВОЕННОМ ЛИЦЕЕ

Бесарабчук Геннадий Владимирович,
заслуженный тренер Украины по пауэрлифтингу,
руководитель учебно-методического центра
обеспечения качества образования
Каменец-Подольского национального
университета имени Ивана Огиенко.
Каменец-Подольский, Украина.
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-2733-7944>
besarabchuk@kpnpu.edu.ua

Аннотация. В статье предложена и проанализирована методология эмпирического исследования результативности внедрения модели управления процессом усиленной военно-физической подготовки учащихся в современных военных лицеях с раскрытием его целей, подходов, приоритетов, принципов построения, форм и методов исследования для представления ее как целостной педагогической структуры управления процессом усиленной военно-физического подготовки лицеистов и формирования их готовности к службе в Вооруженных Силах Украины. Раскрыто готовность военного лицеиста к службе в армии как качества личности, структуру ее интегрированных свойств, составляющие и содержание модели управления, уровни и критерии, представлен комплекс общенаучных методов (теоретических, эмпирических и статистических). В исследовании представлен концептуальный подход, основанный на выполнении требований принципов социального проектирования и внедрения педагогических технологий в практику учебных заведений, в частности: научно-теоретического принципа (систематичность, отсутствие противоречий и функциональная дополнительность методологии создания структуры, что отражено в целях и задачах структуры новой организации работы лицея, оздоровительно-тренировочного режима лицеистов, соблюдение требований учебных и развивающих методик) социально-правового принципа (предотвращение создания противоречий в проектировании и планировании деятельности структуры основным нормативно-правовым документам отрасли отображалось в соблюдении требований организации учебно-воспитательного процесса в лицее и при создании его основных нормативных документов); организационно-проектного принципа (выявление целевой

аудитории, структуры, ее целесообразности и полезности, создание предпосылок для проведения системного анализа образования в лицее, ее возможных ресурсов, потенциала и проблем с внесением соответствующих корректив) педагогического принципа (соблюдение основных психолого-педагогических, управленческих и профессиональных требований к учебно-воспитательного процесса, которые были учтены в ходе проектирования и создания педагогической модели с учетом специфики профессиональной деятельности военно-педагогических работников лицея).

Ключевые слова: лицейст; управления процессом усиленной военно-физической подготовкой; военный лицей; методология эмпирического исследования; модель управления.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

- [1] V. M. Alfimov, «Litsei sohodni i zavtra», Ridna shkola, № 11, s. 82–85, 1991.
- [2] N. D. Hetmantseva, Metodolohiia naukovykh doslidzhen. Kyiv, Ukraina: KNEU, 2009, s. 65.
- [3] Ministerstvo obrony Ukrainy. (2017, Cherv. 26). Nakaz № 342 «Kontseptsiiia viiskovoi kadrovoy polityky u Zbroinykh Sylakh Ukrainy na period do 2020 roku». [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <http://www.mil.gov.ua/diyalnist/kadrova-politika/konczepczyia-kadrovoy-politiki-v-zbrojnih-silah-ukraini/>.
- [4] Metodolohichni zasady pedahohichnoho doslidzhennia / Ye. M. Khrykov, O. V. Adamenko, V. S. Kurylo ta in.; V. S. Kuryla, Red. Luhansk, Ukraina: Vyd-vo DZ «LNU imeni Tarasa Shevchenka», 2013, s. 91.
- [5] Z. Riabova, «Proektuvannia ta otsiniuvannia modeli upravlinnia pidhotovkoiu fakhivtsiv z pedahohiky vyshchoi shkoly v umovakh zaochnoi formy navchannia», Teoriiia ta metodyka upravlinnia osvitoiu: elektronne nauk. fakhove vyd., vyp. 3(14), s. 1–2, 2014.
- [6] Upravlinnia zahalnoosvitnimy navchalnymy zakladamy yak aktyvnymy systemamy: modeli ta mekhanizmy / L. Kalinina, V. Meleshko, I. Osadchyi, L. Parashchenko, M. Topuzov; L. Kalininoi, Red. Kyiv, Ukraina: Pedahohichna dumka, 2018, s. 16.